

Leikkiympäristön merkitys varhaiskasvatuksessa vapaan leikin mahdollistajana

Kandidaatintutkielma
Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma
Opettajankoulutuslaitos, Rauman kampus
Kasvatustieteiden tiedekunta
Turun yliopisto

Laatijat:
Mandi Ussa
Reetta Välimäki

20.4.2026
Rauma

Oppiaine: ROKL0724 Kandidaatintutkielma

Tekijät: Mandi Ussa & Reetta Välimäki

Otsikko: Leikkiympäristön merkitys varhaiskasvatuksessa vapaan leikin mahdollistajana

Ohjaaja: Yliopistolehtori Anne Sorariutta

Sivumäärä: 37 sivua

Päivämäärä: 20.4.2026

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, miten metsäympäristö ja sisäympäristö mahdollistavat erilaisia leikkisisältöjä, leikitapoja sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta varhaiskasvatuksessa. Tutkimus on laadullinen havainnointitutkimus, joka toteutettiin yhdessä varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä. Aineisto kerättiin havainnoimalla lasten leikkiä metsäympäristössä ja sisäympäristössä neljän havainnointipäivän aikana. Tutkimustulosten perusteella leikin sisältö ja leikitavat vaihtelivat ympäristön mukaan. Metsäympäristössä leikki painottui mielikuvitus- ja roolileikkeihin, joissa hyödynnettiin ympäristöstä löytyviä luonnonmateriaaleja ja tilaa monipuolisesti. Leikit olivat usein tarinallisia ja sisälsivät yhteistä juonen rakentamista sekä runsaasti lasten välistä vuorovaikutusta. Sisäympäristössä leikki keskittyi useammin rakenteluleikkeihin ja leikki oli useammin rinnakkaista, vaikka yhteistoiminnallisia tilanteita esiintyi myös. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että tilan rakenne sekä lasten henkilökohtaiset kiinnostuksenkohteet ja mieltymykset ohjaavat lasten leikin sisältöä sekä vuorovaikutuksen muotoja. Metsäympäristö näyttäisi tukevan erityisesti mielikuvituksellista ja yhteistoiminnallista leikkiä, kun taas sisäympäristö mahdollistaa välineisiin perustuvaa rakentelua ja rinnakkaisleikkiä. Molemmat ympäristöt tarjoavat kuitenkin lapsille erilaisia ja toisiaan täydentäviä mahdollisuuksia leikille ja vuorovaikutukselle.

Avainsanat: oppimisympäristöt, varhaiskasvatus, leikki, metsäympäristö, sisäympäristö

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Teoreettinen viitekehys	6
2.1	Vuorovaikutus	6
2.2	Leikki	6
2.3	Vapaa leikki	10
2.4	Oppimisympäristö	10
2.4.1	Sisäympäristö leikin mahdollistajana	12
2.4.2	Metsäympäristö leikin mahdollistajana	13
3	Tutkimusongelma	15
4	Menetelmä	16
4.1	Osallistujat	16
4.2	Tutkimuksen toteutus	16
4.3	Aineiston käsittely	17
4.4	Tutkimusetiikka	18
5	Tulokset	19
5.1	Leikkisisältö	19
5.2	Leikitavat	21
5.3	Vuorovaikutus	22
6	Pohdinta	24
6.1	Leikkisisältö	24
6.2	Leikitavat	25
6.3	Vuorovaikutus	26
6.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	27
6.5	Tulosten hyödyntämismahdollisuudet	29
	Lähteet	30
	Liitteet	34
	Liite 1. Havainnointilomake	34

1 Johdanto

Oppimisympäristöllä on keskeinen merkitys lasten leikin muotoutumisessa. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme lasten leikin sisältöä, vuorovaikutusta ja leikkitapoja kahdessa erilaisessa oppimisympäristössä: metsäympäristössä ja sisäympäristössä. Leikkiympäristöjen tutkiminen on tärkeää, jotta voidaan ymmärtää, miten lapsi toimii erilaisissa leikkiympäristöissä, sekä ulkona että sisällä. Sisäympäristössä leikki tapahtuu usein leikkivälineiden ja valmiiksi rajattujen tilojen puitteissa, kun taas ulkona leikki rakentuu enemmän mielikuvituksen ja ympäristön tarjoamien mahdollisuuksien varaan.

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että sekä sisällä että ulkona tapahtuvalla leikillä on omat erityispiirteensä ja leikkivälineiden olemassaolo tai puuttuminen vaikuttaa leikin sisältöön ja tapoihin (Drougge, 1997; Pyle, 2002; Tovey, 2007). Tässä tutkimuksessa leikin sisältö määritellään leikin teemoiksi, merkityksiksi ja juoneksi, joita lapset rakentavat leikin aikana. Leikin tavoilla puolestaan tarkoitetaan leikin rakennetta, kestoa ja leikin toiminnallisuutta. Sisäleikki leikkivälineiden kanssa voi tukea symbolista ja sääntöihin pohjautuvaa leikkiä, kun taas ulkoleikki ilman valmiita välineitä haastaa lasta käyttämään mielikuvitustaan ja rakentamaan leikin itse ympäristön tarjoamista elementeistä (Tovey, 2007). Ympäristön leikittävyys vaikuttavat sekä aikuisten suunnittelemat leikkipaikat että suunnittelemattomat vapaat alueet. Leikkiympäristö voi olla sekä tarkoituksella rakennettu tila että lasten itsensä spontaanisti valitsema paikka ja erityisesti suunnittelemattomien ja luonnonmukaisten ympäristöjen on todettu rikastavan mielikuvitusta ja tukevan motoristen taitojen kehittymistä.

Lasten leikki on aina vapaaehtoista sekä spontaania toimintaa, jonka ominaispiirteisiin kuuluvat luovuus ja irrationaalisuus eli loogisen ajattelun vastaista tilaa, mikä tuottaa lapsille iloa (Wilson, 2008). Siihen vaikuttavat käytettävissä olevat ympäristön fyysiset ja sosiaaliset rakenteet (Stevens, 2007). Toiset lapset nauttivat fyysisesti haastavista leikeistä, kun taas toisille merkityksellisiä ovat rauhalliset ja rakenteluun perustuvat leikit (Whitebrad ym., 2008). Leikki on lapselle luonnollinen ja vapaaehtoinen tapa tutkia maailmaa, ja sen kautta lapset kokevat iloa, hyvinvointia ja oppimista (White, 2008). Leikin merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle on keskeinen ja erityisesti ulkona tapahtuva, spontaani leikki luonnonmukaisessa ympäristössä tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet oppimiseen ja kokemukselliseen toimintaan. Ulkoleikki tarjoaa lapsille erilaisia kokemuksia kuin sisäleikki (Wilson, 2008). Lasten leikkiessä luonnonmukaisessa ympäristössä vahvistaa lapsen

oppimismotivaatiota ja keskittymiskykyä sekä tukee syy–seuraussuhteiden hahmottamista ja kriittistä ajattelua.

Norjalaisessa tutkimuksessa tarkasteltiin lasten leikin, hyvinvoinnin ja osallisuuden välistä yhteyttä sekä selvitettiin, miten lapset leikkivät varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä sisä- ja ulkotiloissa (Storli & Sandseter, 2019). Tutkimuksessa tarkasteltiin 80 vapaata leikkituokiota kahdeksassa eri varhaiskasvatuksen yksikössä. Tulokset osoittavat, että leikkityyppien (toiminnallinen, rakenteluleikki ja symbolinen leikki) jakautuminen oli merkittävästi erilaista ulko- ja sisäympäristössä. Toiminnallista leikkiä esiintyi selvästi enemmän ulkona kuin sisäympäristössä, kun taas rakentelu- ja symbolista leikkiä oli ulkona vähemmän kuin sisäympäristössä. Tarkemmin tarkasteltuna symbolisen leikin osuus oli ulkona hyvin vähäinen (3,1 %), kun taas sisäympäristössä toiminnallisen leikin osuus oli melko alhainen (10,3 %). Tutkimuksen mukaan leikin laatu siis vaihtelee ympäristön mukaan. Ulkona on enemmän toiminnallista ja haastavaa leikkiä verrattuna sisäympäristöihin.

Alankomaalaiset tutkijat tarkastelivat leikin arvoa luonnonläheisissä ympäristöissä verrattuna ei-luonnonläheisiin ympäristöihin (2–8-vuotiaiden lasten) kehityksen kannalta (Prins ym., 2022). Kirjallisuus-katsaus koostui 28 empiirisestä tutkimuksesta. Tutkimus osoittaa, että luonnonmukaisissa ulkoympäristöissä tapahtuva leikki on laadullisesti rikkaampaa kuin ei-luonnonmukaisissa tai sisäympäristössä tapahtuva leikki. Ulkoleikissä lapset osallistuvat useammin monipuolisiin, mielikuvituksellisiin ja pitkäkestoisiin leikkeihin, jotka sisältävät luovuutta, sosiodramaattisia elementtejä (roolileikit) sekä ongelmanratkaisua. Leikki on usein myös fyysisesti aktiivisempaa ja tarjoaa lapsille mahdollisuuksia riskileikkiin, mikä tukee itseluottamusta ja motoristen taitojen kehittymistä. Riskileikki on leikkiä, jossa lapsi kokeilee omia rajojaan fyysisesti, psyykkisesti tai sosiaalisesti. Riskileikissä lapsi tunnistaa mahdollisen vaaran, mutta kokee pystyvänsä hallitsemaan tilanteen, mikä tuottaa leikkiin innostusta ja elämyksellisyyttä. Luonnonympäristöjen runsaus ja muunneltavuus, kuten kepit, kivet, maasto ja muut luonnonmateriaalit houkuttelevat lasta leikkiin ja tukevat leikin syventymistä. Tutkimuksen mukaan lasten osallisuus, ilo ja hyvinvointi ovat korkeammalla tasolla luonnossa leikkiessä verrattuna rakennettuihin ympäristöihin. Lisäksi luontoympäristöt tukevat lasten omaehtoisuutta ja toimijuutta, sillä ne mahdollistavat leikin, joka ei ole yhtä vahvasti aikuisten säätelemää. Tutkimuksessa todetaan, että ulkona tapahtuva, erityisesti luontopohjainen leikki edistää leikin laatua kokonaisvaltaisesti ja tukee lapsen kognitiivista, sosioemotionaalista ja motorista kehitystä. Ulkoleikkiä tulisi tarkastella keskeisenä osana varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, ei vain sisäleikkiä täydentävänä toimintana.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Vuorovaikutus

Lasten vuorovaikutustaidot tarkoittavat kykyä olla yhteydessä toisiin ihmisiin ja toimia heidän kanssaan, kuten kuunnella, vastata, neuvotella, jakaa, ottaa toiset huomioon ja ratkaista ristiriitoja (Laaksonen, 2010). Vuorovaikutustaidot kehittyvät erityisesti arkisissa tilanteissa, ja leikki nähdään keskeisenä kontekstina, jossa lapset harjoittelevat sosiaalisia taitojaan luonnollisesti. Vuorovaikutus ei ole vain yksilön ominaisuus, vaan se rakentuu tilanteessa ja suhteessa toisiin, minkä vuoksi sitä tulee tarkastella lapsen toimintana osana ryhmää ja ympäristöä. Lasten vuorovaikutustaidot ilmenevät monin eri tavoin, kuten sanallisena ja sanattomana viestintänä, yhteisen toiminnan rakentamisena sekä toisten lasten aloitteisiin vastaamisena.

Erityisesti vertaissuhteissa tapahtuva vuorovaikutus tukee lasten sosioemotionaalista kehitystä ja osallisuuden kokemusta (Koivula & Laakso, 2017). Vuorovaikutustilanteissa lapset harjoittelevat tunteiden tunnistamista, ilmaisemista ja säätelyä, esimerkiksi ilon, pettymyksen tai turhautumisen käsittelyä yhdessä toisten kanssa. Samalla lapset kehittävät empatiaa, kun he oppivat huomioimaan toisten tunteita ja reagoimaan niihin tarkoituksenmukaisesti. Sosioemotionaalinen kehitys rakentuu pitkälti vertaissuhteissa, joissa lapset harjoittelevat yhteistyötä, neuvottelua ja ristiriitojen ratkaisemista. Leikki tarjoaa luonnollisen kontekstin vuorovaikutuksen rakentumiselle, sillä siinä lapset neuvottelevat leikin sisällöistä, rooleista ja säännöistä sekä harjoittelevat yhteistyötä ja ristiriitojen ratkaisemista. Vuorovaikutus leikissä ilmenee sekä kielellisenä että kehollisena ilmaisuna, ja se mahdollistaa yhteisten merkitysten ja jaetun toiminnan syntyminen. Aikuisen rooli vuorovaikutuksen tukijana on merkittävä, sillä sensitiivinen ohjaus ja havainnointi luovat edellytykset turvalliseen ja oppimista edistävälle vuorovaikutusympäristölle.

2.2 Leikki

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen toimintatapa ja oppimisen perusta, koska se on lapselle luontainen tapa olla, toimia ja oppia (OPH, 2022). Leikki edistää lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, hyvinvointia ja oppimista tarjoamalla mahdollisuuksia kokeilla, tutkia ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita, jotka rakentavat käsitystä itsestään ja muista, harjoittelevat sosiaalisia taitoja ja oppivat yhteisön sääntöjä. Leikin kautta kehittyvät ajattelu, kieli, tunne- ja vuorovaikutustaidot sekä

mielikuvitus. Leikissä yhdistyvät oppimista tukevat elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki on lapselle sisäisesti motivoivaa ja tuottaa iloa. Lapsi ei leiki oppiakseen, mutta oppiminen tapahtuu luonnostaan leikin kautta. Leikki tarjoaa turvallisen tilan kokeilla, erehtyä ja luoda uutta, jolloin lapsi voi käsitellä myös vaikeita kokemuksia ja tunteita. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on turvata leikin edellytykset ja huolehtia, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua yhteisiin leikkeihin omien taitojensa mukaan. Aikuinen tukee leikkiä havainnoimalla, ohjaamalla ja osallistumalla sensitiivisesti lasten leikkeihin. Leikin havainnointi auttaa ymmärtämään lasten ajattelua, kiinnostuksen kohteita ja oppimisen tarpeita. Leikkiä tukevassa oppimisympäristössä on aikaa, tilaa ja välineitä pitkäkestoiselle leikille. Oppimisympäristön tulee joustaa leikin tarpeiden mukaan ja mahdollistaa myös luovat, digitaaliset ja kulttuuriset leikin muodot. Myös aikuiset ovat oppijoita leikissä, ja yhdessä lasten kanssa he voivat rakentaa yhteisöllistä, myönteistä ja uteliaisuutta ruokkivaa ilmapiiriä.

Leikki on yksi kulttuurin peruselementeistä (Huizingan, 1955). Se on itsessään arvokasta, tuottaa iloa ja sisältää rytmiä, sääntöjä ja rakennetta. Leikin rajat ovat joustavia ajan ja paikan suhteen. Leikki antaa vapauden tunteen, jonka aikana voidaan hetkellisesti paeta normaalin elämän sääntöjä (Singerin, 2013). Leikkiä on vaikea määritellä yksiselitteisesti, koska sen merkitys vaihtelee eri näkökulmien mukaan. Leikki voidaan pedagogisessa kontekstissa jakaa johdettuun, ohjattuun ja vapaaseen leikkiin (Hujala & Turja, 2011). Jaottelu auttaa tarkastelemaan aikuisen roolia sekä lapsen toimijuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Johdettu leikki on vahvasti aikuislähtöistä toimintaa, jossa aikuinen määrittelee leikin tavoitteet, sisällön ja usein myös etenemisen. Leikkiä käytetään tällöin pedagogisena välineenä tiettyjen oppimistavoitteiden saavuttamiseksi. Toiminta voi muistuttaa leikillistettyä opetusta, jossa leikillisuus toimii motivaation ja osallistumisen tukena, mutta rakenteet ja sisällöt ovat aikuisen kontrolloimia. Johdetussa leikissä lapsen autonomia on rajallisempi, ja painopiste on oppimistavoitteiden saavuttamisessa. Ohjattu leikki sijoittuu vapaan ja johdetun leikin väliin. Aikuinen luo puitteet, rikastaa ympäristöä tai osallistuu leikkiin, mutta ei täysin määrää sen kulkua. Aikuinen voi esimerkiksi tarjota materiaaleja, esittää avoimia kysymyksiä tai tukea lasten välistä vuorovaikutusta. Tällöin lapsilla säilyy keskeinen rooli leikin sisällön rakentajina, mutta aikuinen toimii pedagogisena tukena. Vapaa leikki on lapsilähtöistä, spontaania ja sisäisesti motivoitunutta toimintaa, jossa lapset itse määrittelevät leikin sisällön, säännöt ja etenemisen. Aikuisen rooli on tällöin taustalla mahdollistava. Aikuinen huolehtii turvallisesta ympäristöstä ja ajallisista resursseista, mutta ei ohjaa leikin kulkua. Vapaassa

leikissä korostuvat lasten toimijuus, neuvottelutaidot, mielikuvitus ja itsesäätely.

Tutkimuksessa vapaa leikki nähdään merkittävänä sosioemotionaalisen kehityksen, kielen ja vertaisvuorovaikutuksen kontekstina.

Lev Vygotskin kulttuurihistoriallinen teoria (1978) tarjoaa keskeisen lähtökohdan leikin ja erityisesti vapaan leikin tarkasteluun varhaiskasvatuksessa. Lev Vygotski korostaa, että lapsen kognitiivinen kehitys rakentuu ensisijaisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja siirtyy vähitellen yksilön sisäiseksi psyykkiseksi toiminnaksi. Oppiminen ei näin ollen ole yksilöllinen ja erillinen prosessi, vaan kulttuurisesti ja sosiaalisesti välittynyt ilmiö. Keskeinen käsite Vygotskin teoriassa on lähikehityksen vyöhyke, joka tarkoittaa eroa lapsen itsenäisen osaamisen ja sen osaamisen välillä, joka on saavutettavissa osaavamman vertaisen tai aikuisen tuella. Vygotskin mielestä, mikäli lapsen todellinen kyvykkyys halutaan selvittää, on tärkeää, että lapsi saa työskennellä aikuisen tai itseään osaavamman lapsen kanssa, jolloin nähdään, miten suoritus paranee. Leikki, erityisesti roolileikki, muodostaa Vygotskin mukaan merkittävän kehityksellisen kontekstin, jossa lapsi toimii ikään kuin yli oman kehitystasonsa. Leikissä lapsi omaksuu rooleja, noudattaa sääntöjä ja käyttää symboleja, mikä tukee itsesäätelyn, abstraktin ajattelun ja kielen kehitystä. Vygotskin mukaan leikissä lapsi on ”päättään pidempi”, mikä kuvaa leikin potentiaalia luoda lähikehityksen vyöhykkeitä ja edistää psyykkisten toimintojen kehittymistä. Näin ollen leikki ei ole ainoastaan kehityksen seurausta, vaan aktiivinen kehitystä rakentava tekijä. Vygotskyn mukaan sosiodraamallisella eli mielikuvitusleikillä on kolme keskeistä piirrettä: lapset luovat kuvitteellisen tilanteen, ottavat itselleen rooleja ja toimivat niiden mukaisesti sekä noudattavat kyseisten roolien määrittämiä sääntöjä (Bodrova & Leong, 2015). Vygotsky myös päättelee, että mielikuvitusleikeissä lapset oppivat käyttämään erilaisia symboleja kahdella eri tavalla: he käyttävät esineitä niiden symbolisessa merkityksessä ja esittävät toiminnallaan symbolisesti roolimalleihinsa liittyviä suhteita. Aluksi tämä tapahtuu lapsilla lelujen ja rekvisiitan avulla, mutta myöhemmin symbolinen viestintä välittyy yhä enemmän sanojen ja eleiden kautta. Tämä kehitys kuvastaa sitä, miten toiminta etenee konkreettisista esineistä ja yksityisestä puheesta kohti abstraktia ajattelua.

Jean Piaget (1962) tarkastelee leikkiä osana lapsen kognitiivista kehitystä. Hänen mukaansa leikki heijastaa lapsen ajattelun rakennetta ja muuttuu kehitysvaiheiden myötä. Leikin muodot rakentuvat lapsen kyvyille hahmottaa ympäristöä ja käyttää symboleja. Varhaisimmassa vaiheessa leikki ilmenee harjoitteluleikkinä (functional play). Se on tyypillistä sensomotorisessa kehitysvaiheessa, jolloin lapsi toistaa erilaisia liikkeitä ja toimintoja pelkän

toiminnan tuottaman mielihyvän vuoksi. Lapsi voi esimerkiksi heittää esineitä, ravistaa niitä tai toistaa ääniä. Harjoitteluleikissä keskeistä on toiminnan toistaminen ja kehon sekä ympäristön ominaisuuksien tutkiminen. Leikki ei vielä sisällä symbolista merkitystä, vaan perustuu konkreettiseen toimintaan. Kehityksen edetessä leikki muuttuu symbolileikiksi (symbolic play). Symbolileikissä lapsi kykenee käyttämään esineitä, toimintoja ja sanoja edustamaan jotakin muuta kuin mitä ne konkreettisesti ovat. Esimerkiksi keppi voi muuttua hevoseksi tai laatikko autoksi. Leikki ja mielikuvitus ottavat materiaalia lapsen ulkoisesta ja sisäisestä todellisuudesta (Kurkela, 1996). Leikitodellisuus syntyy, kun lapset soveltavat näitä ulkoisia ja sisäisiä materiaaleja. Esimerkiksi ulkona leikkiessään lapsi voi käyttää käpyä tai kiveä hoivattavana lapsena. Kun lapsi silittää käpyä tai kiveä, hän antaa esineelle merkityksen ja määrittää itse, mitä se edustaa ja miten siihen suhtaudutaan. Näin symbolinen leikki toteutuu, mutta yhteys ulkoisen ja sisäisen todellisuuden välillä säilyy. Samalla leikki tarjoaa vapauden, sillä jos lastenhoito ei tunnukaan mieluisalta, leikin voi lopettaa milloin tahansa toisin kuin arkitodellisuudessa. Symbolileikki mahdollistaa mielikuvituksen, roolien ottamisen ja kuvitteellisten tilanteiden rakentamisen. Piaget'n (1962) mukaan tämä kertoo lapsen ajattelun kehittymisestä, lapsi ei ole enää sidottu pelkästään konkreettiseen havaintoon, vaan pystyy irrottautumaan siitä mielikuvituksen avulla. Myöhemmin kehittyy sääntöleikki (games with rules), joka yleistyy kouluiässä. Sääntöleikissä keskeistä ovat yhteisesti sovitut ja jaetut säännöt, joita osallistujat sitoutuvat noudattamaan. Esimerkiksi lautapelit ja erilaiset pihapelit perustuvat sääntöihin, jotka ohjaavat toimintaa. Sääntöleikki kuvastaa lapsen siirtymistä kohti loogisempaa ja sosiaalisesti jäsentyneempää ajattelua. Lapsi ymmärtää, että säännöt ovat yhteisiä sopimuksia ja että niiden noudattaminen mahdollistaa yhteisen toiminnan. Piaget'n mukaan leikki perustuu assimilaatiolle, jossa lapsi muokkaa todellisuutta omiin ajattelurakenteisiinsa sopivaksi. Leikki ei hänen näkemyksessään ensisijaisesti vie kehitystä eteenpäin, vaan heijastaa jo saavutettua kehitystasoa. Tässä Piaget eroaa esimerkiksi Vygotskysta, joka näkee leikin kehitystä edistävänä toimintana.

Friedrich Fröbel (1887) korosti leikin keskeistä merkitystä lapsen kehityksessä ja oppimisessa. Fröbelin mukaan leikki on lapsuuden tärkein ja luonnollisin toimintamuoto, jonka kautta lapsi ilmaisee itseään, käsittelee kokemuksiaan ja rakentaa ymmärrystä ympäröivästä maailmasta. Fröbel näki leikin lapsen sisäisen elämän ilmentymänä sekä keinona, jonka kautta lapsi voi kehittää ajatteluaan, luovuuttaan ja sosiaalisia taitojaan. Fröbelin kasvatustajattelussa leikki mahdollistaa lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen, sillä sen kautta lapsi oppii sekä toimimaan yhdessä muiden kanssa että tutkimaan ympäristöään

aktiivisesti. Fröbelin pedagogiikassa keskeinen ajatus oli, että kasvattajan tehtävänä on luoda lapselle sellainen ympäristö, joka tukee spontaania leikkiä ja antaa mahdollisuuksia tutkimiseen, luovuuteen ja toiminnalliseen oppimiseen. Hänen näkemyksensä leikin merkityksestä ovat vaikuttaneet merkittävästi varhaiskasvatuksen pedagogiseen ajatteluun, ja leikki nähdään edelleen keskeisenä osana lasten oppimista ja hyvinvointia.

2.3 Vapaa leikki

Vapaa leikki on nimensä veroista, vapaata (Vehkalahti & Urho, 2013). Vapaan leikin sijasta voidaan puhua omaehtoisesta leikistä, sillä lapsi päättää itse mitä, miten ja kenen kanssa hän leikkii (Rutanen, 2009). Omaehtoisessa leikissä lapset käyttävät leikin ideoina arkisia tilanteita, joita he muokkaavat omien kokemusten, elämysten, käsitystensä ja tietojensa perusteella omaan leikkiin sopivaksi (Vähänen, 2004). Omaehtoinen leikki tukee erityisesti lapsen osallisuutta ja kokemusta leikin merkityksellisyydestä, sillä lapsi saa itse vaikuttaa toimintaansa. Samalla kehittyvät kielelliset taidot, sosiaaliset valmiudet sekä kyky neuvotella ja ratkaista ristiriitoja. Lähtökohtana on ajatus siitä, että leikki ei ole vain vapaa-ajan toimintaa, vaan lapselle ominainen tapa olla, oppia ja jäsentää maailmaa.

Arkikielessä vapaa leikki -sanaparia käytetään kahdessa eri merkityksessä (Rutanen, 2009). Termi vapaa saattaa viitata joko leikkiin, leikin luonteeseen tai lapseen ja lasten olemisen tai toimimisen tapaan. Ensimmäinen termin merkitys viittaa leikin sisältöön. Leikin sisältö on vapaa rajoituksista, aikuisten esittämistä teemoista ja ohjeista. Toisessa termin merkityksessä viitataan tapaan, jossa lapset ovat vapaita rajoituksista ja tällöin lapset ovat vapaita ohjeista. Vapaa leikki on hetkittäistä vapautta, joka lapsille annetaan toimimiseen. Tämä merkitys sisältää oletuksen, että silloin kun lapsille annetaan mahdollisuus, he toteuttavat itseään leikkimällä. Vapaa-termin merkitykset (vapaa *leikki* versus vapaa *lapsi*) eroavat siinä, minkälaisen aseman lapsi tai lapset leikissä saavat. Ensimmäisessä merkityksessä lasten oletetaan luovan sisältöä leikkiin eli teemoja ja juonia, joita lapset rakentavat leikin aikana, jossa aikuisten ohjaus ja rajoitukset ovat vähäisiä. Toisessa merkityksessä aikuiset määrittelevät leikin ajalliset ja tilalliset puitteet, joiden sisällä lapsi toimii vapaasti.

2.4 Oppimisympäristö

Leikin edellytykset eivät synny sattumalta, vaan vaativat tietoisia valintoja ajankäytössä, tilasuunnittelussa ja pedagogisessa ajattelussa (Vehkalahti & Urho, 2013). Leikki tarvitsee fyysisen ympäristön, jossa on tilaa ja mahdollisuus leikkiä. Lapsilla tulee olla mahdollisuus

rakentaa, levittää leikkiä ja palata siihen myöhemmin. Leikki on usein prosessi, joka syvenee vähitellen. Jos leikki keskeytyy toistuvasti tai ympäristö ei mahdollista keskittymistä, sen kehityspotentiaali jää vajaaksi. Siksi varhaiskasvatuksen ympäristöjen tulisi olla muunneltavia, joustavia ja lasten tarpeista käsin suunniteltuja. Ajallinen tila tarkoittaa riittävän pitkiä ja katkeamattomia leikkijaksoja. Leikki ei käynnisty käskystä eikä kehity kiireessä. Kun lapsi saa uppoutua leikkiin ilman jatkuvia siirtymiä tai aikataulupaineita, syntyy syvempää keskittymistä ja luovaa ajattelua. Pitkäkestoinen leikki mahdollistaa roolien neuvottelun, juonen rakentumisen ja yhteisen merkityksenannon. Psyykinen tila liittyy ilmapiiriin ja aikuisen asenteeseen. Leikki tarvitsee hyväksyvän ja arvostavan ilmapiirin, jossa lapsen ideat otetaan vakavasti. Aikuisen tehtävänä ei ole ohjata leikkiä liikaa, vaan osoittaa kiinnostusta ja kunnioitusta lapsen maailmaa kohtaan. Kun lapsi kokee, että hänen leikillään on arvoa, vahvistuu myös hänen toimijuutensa ja itsetuntonsa.

Varhaiskasvatuksen pedagoginen oppimisympäristö rakentuu jatkuvasti arjen käytännöissä ja päivittäisessä vuorovaikutuksessa (Raittila, 2013). Se ei ole neutraali tila, vaan tietoisesti ja tiedostamatta rakentunut kokonaisuus, johon vaikuttavat myös laajemmat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät. Ympäristön rakenne, materiaalit ja tilaratkaisut ohjaavat lasten toimintaa ja leikkiä sekä vaikuttavat siihen, millaisia leikkitapoja ja vuorovaikutuksen muotoja ympäristössä syntyy. Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöjä suunnitellaan ja muokataan yhdessä lasten kanssa siten, että ne tukevat varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumista (OPH, 2022). Oppimisympäristöihin kuuluvat kaikki tilat, paikat, välineet ja käytännöt, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Ne muodostuvat fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista ulottuvuuksista, ja niiden tulee olla turvallisia, esteettömiä ja lapsille mielekkäitä. Suunnittelemattomien leikkiympäristöjen merkitystä korostetaan, sillä niiden avulla lapsen mielikuvitus kehittyy ja rikastuu sekä motoriset taidot monipuolistuvat (Drougge, 1997; Pyle, 2002; Tovey, 2007). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä ja ne muuntuvat erilaisiin tarpeisiin (Parikka-Nihti & Suomela, 2014). Erilaiset leikkimuodot edellyttävät ympäristöltä erilaisia ominaisuuksia, esimerkiksi piiloutumiseen perustuvat leikit tarvitsevat suojaisia tiloja, kun taas rakenteluleikit edellyttävät tarkoituksenmukaisia materiaaleja ja välineitä.

Sisäympäristö ja ulkotila tulee nähdä yhtenä kokonaisuutena, jossa sisäympäristö ja ulkotilat ovat keskenään tasavertaisia paikkoja, joissa lapset voivat oppia ja kasvaa (Bilton, 2010). Tasavertaisuutta ei ole se, että toinen on lapsen työalue, jossa tapahtuvat tärkeämmät “koulumaiset” asiat ja toinen vähemmän tärkeä paikka, jossa lapset leikkivät ja purkavat

energiaa. Ulkotilaa ei voida nähdä vain bonuksena, vaan sitä täytyy pitää välttämättömyytenä. Lapset tarvitsevat vihreitä leikkipaikkoja, mukaan lukien kenttiä leikkimiseen, puita kiipeilyyn sekä pensaita suojaksi ja piiloutumiseen (Fjørtoft & Sageie, 2000). Monipuolinen ja seikkailullinen leikkipaikka stimuloi luovaa leikkiä. Joidenkin tutkimusten mukaan päiväkotien ympäristöt ovat liian yksinkertaisia verrattuna luonnonympäristöön. Tutkijat ovat havainneet kolme luonnon ainutlaatuista ominaisuutta: suuren monimuotoisuuden, sen että luonto ei ole ihmisen tekemä sekä ajattomuuden vaikutelman (Presscott, 1987; Titman, 1994). Varhaiskasvatuksessa ulkotilasta yleensä puhutaan päiväkodin aidatusta piha-alueesta sekä metsäympäristöstä. Tässä tutkimuksessa ulkotilalla viitataan metsäympäristöön, joka on luonnonmukainen ja rajaamaton.

2.4.1 Sisäympäristö leikin mahdollistajana

Sisäympäristössä lasten vuorovaikutus leikissä tapahtuu usein ennalta määritellyillä leikkialueilla ja pienryhmissä, jolloin myös aikuisen rooli leikin ja vuorovaikutuksen säätelijänä korostuu (OPH, 2022). Aikuinen voi rikastaa lasten leikkiä tukemalla vuorovaikutusta ja auttamalla leikin juonen kehittämisessä, mutta toisaalta liiallinen ohjaus voi myös rajoittaa lasten omaehtoista leikkiä. Sisäympäristö on usein harkitummin suunniteltu ja suhteellisen staattinen, mikä luo leikkiin ennakoitavuutta ja vakautta (Stephenson, 2002). Tällainen ympäristö voi tarjota lapsille turvallisen ja selkeän kehyksen leikille, vaikka se samalla ohjaa leikin usein tiettyihin leikkialueisiin tai käyttämään tiettyjä välineitä.

Varhaiskasvatuksen fyysisen sisäympäristön yhteyttä lasten hyvinvointiin ja fyysiseen aktiivisuuteen on tutkittu (Sandø 2019). Tutkimus osoittaa, että sisäympäristöjen tilaratkaisut, kalusteiden muunneltavuus sekä tilan avoimuus tai rajautuneisuus ohjaavat lasten leikkiä ja leikkikäyttäytymistä. Sisäympäristöjen rakenne vaikuttaa siihen, millaisia leikkimuotoja lapset voivat toteuttaa ja miten leikki sijoittuu tilaan. Tilat, joissa on avointa lattiatilaa, temmellysalueita tai liikkumiseen sopivia huoneita, mahdollistavat esimerkiksi hippa- ja takaa-ajoleikit, roolileikin liikkumisen elementtejä sekä muuta motorisesti aktiivista leikkiä. Sen sijaan tilat, joissa on paljon pöytiä, ohjaavat useammin paikallaan tapahtuvaan toimintaan ja välineisiin perustuvaan leikkiin. Tutkimuksessa havaittiin, että ympäristöt, jotka mahdollistavat fyysisen aktiivisuuden, ovat yhteydessä lasten parempaan hyvinvointiin ja suurempaan liikkumisen määrään. Aktiivinen leikki nähdään siis tärkeänä osana lasten kokonaisvaltaista kehitystä.

2.4.2 Metsäympäristö leikin mahdollistajana

Tutkimusten mukaan lapset saavat aidompaa ymmärrystä todellisuudesta, kun he leikkivät jäsentymättömässä eli luonnollisessa ympäristössä (Francis, 1998; Mjaavatn, 1999).

Luonnossa leikkiessään lapsista tulee luovempia ja leikkitoimintojen sekä leikkimuotojen määrä lisääntyy (Sørensen, 2021). Luonnossa sijaitsevat leikkipaikat tarjoavat paremmat olosuhteet luoville ja osallistaville toiminnoille ja luonto helpottaa lasten leikkiä myös heidän tavallisten leikkiryhmiensä ulkopuolella. Lasten leikki on mielikuvituksellisempaa ja monipuolisempaa luonnossa, jossa lapsella on riittävästi tilaa löytää kiinnostavia paikkoja leikkiä. Tällöin leikki vaihtelee villistä ja äänekkäästä leikistä, rauhalliseen ja hiljaiseen leikkiin. Luonnonympäristöt tukevat lasten motorista aktiivisuutta, luovuutta ja mielikuvituksellista leikkiä (Fjørtoft, 2004). Luonnossa lapset hyödyntävät ympäristöä monipuolisesti, kehittävät leikin juonellisuutta ja toimivat useammin yhteistoiminnallisesti kuin sisäympäristössä. Kun lapsi leikkii ja toimii luonnossa, leikissä mahdollistuu ennakoimattomuus ja arvaamattomuus, esimerkiksi säätiloja ei voi ennustaa (Korhonen, 2021). Suunnitelmat voivat muuttua yhtäkkiä säätilan, lasten havaintojen tai luonnossa olevien leikkimateriaalien pohjalta. Tutkimuksilla on osoitettu, että lapsilähtöinen vapaa leikki toteutuu parhaiten luonnossa, joka tarjoaa puitteet itsensä haastamiseen ja omaehtoiseen toimintaan (Karhunkorva, 2016).

Metsä oppimisympäristönä varhaiskasvatuksessa tarkoittaa luonnonmukaista, moniaistista ja muuntuvaa ympäristöä, jossa lapset oppivat kokemuksellisesti leikin, tutkimisen ja toiminnan kautta (Bal & Kaya, 2020). Varhaiskasvatuksessa metsä toimii pedagogisesti tarkoituksenmukaisena ympäristönä, joka mahdollistaa lapsilähtöisen toiminnan, osallisuuden ja pitkäkestoisen leikin (Jussila & Myllyniemi, 2021). Metsä ympäristönä antaa lapsille mahdollisuuksia vapaaseen leikkiin, luovuuteen ja esimerkiksi mielikuvituksen käyttöön (Parikka-Nihti & Ek, 2024). Metsä tarjoaa runsaasti fyysisiä, kognitiivisia, sosiaalisia ja emotionaalisia kehitysmahdollisuuksia, sillä sen vaihteleva maasto, luonnonmateriaalit ja vuodenaikojen mukaiset muutokset tukevat lasten kokonaisvaltaista kasvua ja oppimista. Metsässä toiminen ja metsäryhmät nähdään ympäristöinä, joissa lapset oppivat selviytymään erilaisista haasteista. Minäpystyvyys sekä kyky tunnistaa omat kyvyt kehittyvät ja lapsi kasvaa itsevarmana kehittäen omaa itseluottamustaan ja minäkuvaansa (Bal & Kaya, 2020). Metsän maastovaihteluilla ja maaston tarjoamilla haasteilla on vaikutusta lasten motoristen taitojen kehitykselle (Asunta, 2018). Motoristen taitojen lisäksi metsä oppimisympäristönä tukee lasten sosiaalisia taitoja sekä ryhmässä toimimisen taitoja (Dabaj & Uysal, 2023).

Lapset hyödyntävät intuitiivisesti ympäristöään fyysisiin haasteisiin ja leikkiin (Fjortoft, 2001). He havaitsevat ympäristön tarjoamia toiminnallisia mahdollisuuksia ja hyödyntävät niitä leikeissään. Metsä ja luonto tarjoaa ympäristön, jossa toimintamahdollisuuksia eli affordansseja on runsaasti. Lasten näkökulmasta esimerkiksi puu, jossa on sopivat oksat ja runko, voidaan nähdä kiipeämiseen sopivana. Tutkimusten mukaan lasten leikkitoiminta liittyy usein ympäristön tarjoamiin affordansseihin, kuten kasvillisuuteen ja maaston vaihteluihin, jotka tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia toimintaan ja leikkiin.

3 Tutkimusongelma

Varhaiskasvatus on Suomessa lakisääteinen oikeus ja muodostaa suunnitelmallisen, tavoitteellisen pedagogisen kokonaisuuden, jossa yhdistyvät kasvatus, opetus ja hoito (Opetushallitus, 2022). Sen perustehtävänä on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa on leikki, jonka kautta lapset kokevat iloa, toimivat aktiivisesti, tutkivat ympäristöään ja rakentavat merkityksiä omista kokemuksistaan. Leikki tarjoaa lapselle turvallisen tilan kokeilla, erehtyä ja luoda uutta, samalla kun mielikuvitus mahdollistaa erilaisten roolien ja ideoiden kokeilemisen.

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten lasten vapaa leikki ilmenee erilaisissa ympäristöissä, erityisesti vertaamalla metsäympäristössä ja sisäympäristössä tapahtuvaa leikkiä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten ympäristö vaikuttaa lasten leikkien sisältöihin, lasten väliseen vuorovaikutukseen ja toiminnan monipuolisuuteen. Tutkimuksessa tarkastellaan lasten omaehtoista vapaata leikkiä ilman aikuisen aktiivista ohjausta, jolloin lasten toiminta, aloitteet ja vuorovaikutus tulevat esiin mahdollisimman luonnollisesti.

Tutkimuskysymys: Miten metsäympäristö ja sisäympäristö mahdollistavat erilaisia leikkisisältöjä ja leikkitapoja sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta leikissä?

4 Menetelmä

4.1 Osallistujat

Aineisto kerätään yhdessä satakuntalaisessa päiväkotiryhmässä. Ryhmässä on 12 lasta, jotka ovat iältään 3–5-vuotiaita ja lisäksi kaksi kasvatusalan ammattilaista. Ryhmän toiminta toteutuu varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti metsäympäristössä sekä sinne rakennetussa kodassa viisi kertaa viikossa. Iltapäivisin ryhmä siirtyy sisätiloihin. Havainnointi kohdistuu lasten vapaaseen leikkiin sekä metsäympäristössä että ryhmän sisäympäristössä.

4.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus noudattaa laadullisen tutkimuksen asetelmaa, jossa tavoitteena on kuvata ja ymmärtää lasten vapaan leikin ilmenemistä eri ympäristöissä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä sen luonnollisessa kontekstissa sekä tarkastella siihen liittyviä merkityksiä ja toimintaa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kyseessä on pienimuotoinen tapaustutkimus, jossa tutkittavana kohteena on yksi päiväkotiryhmä. Asetelman avulla pyritään tuottamaan syvällistä tietoa vapaan leikin luonteesta ja sen eroista ympäristöjen välillä, ei tilastollisesti yleistettävää tietoa.

Tutkimusaineisto kerätään havainnoimalla yhden päiväkotiryhmän lasten vapaata leikkiä, jolla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lapsen itsensä ideoimaa ja ohjaamaa toimintaa, jossa lapsi määrittelee leikin sisällön, säännöt ja kulun. Aikuinen toimii vain leikin mahdollistajana ja turvallisten puitteiden varmistajana, mikä mahdollistaa lasten luonnollisen toiminnan seuraamisen ilman aikuisen aktiivista osallistumista.

Havainnointi toteutetaan kaksi kertaa metsäympäristössä sekä kaksi kertaa sisäympäristössä, muodostaen neljän havainnointikerran kokonaisuuden. Havainnointi on ei-osallistuvaa ja perustuu havainnointia varten suunniteltuun havainnointilomakkeeseen (kts. Liite 1 Havainnointilomake). Havainnointilomake koostuu sekä avoimista että suljetuista kysymyksistä, joilla pyritään saamaan kokonaiskuva leikinsisällöistä, leikkitaloista sekä leikin aikana tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Huomiot kirjataan muistiin välittömästi tilanteiden aikana ja niiden jälkeen. Tutkijat havainnoivat eri leikkitalanteita saadakseen mahdollisimman laajan käsityksen koko ryhmän toiminnasta.

4.3 Aineiston käsittely

Hankittu aineisto analysoidaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla, jossa tutkimusaineistosta tunnistetaan merkityksellisiä havaintoja, joita ryhmitellään ja tulkitaan tutkimuskysymyksen näkökulmasta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Analyysi etenee vaiheittain. Ensin aineisto pelkistetään poimimalla havainnoista tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset ilmaukset, kuten lasten vuorovaikutustilanteet, leikin juonen muutokset, ympäristön hyödyntäminen ja leikitapojen vaihtelut. Tämän jälkeen pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään teemoiksi, jotka nousevat esiin aineistosta ilman valmiita ennako-oletuksia. Ryhmittely voi muodostaa esimerkiksi teemoja, jotka liittyvät leikkisisältöihin, leikitapoihin, vuorovaikutukseen tai ympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin. Lopuksi yksittäisistä havainnoista muodostetaan laajempia käsitteellisiä tulkintoja siitä, miten leikki rakentuu eri ympäristöissä.

Menetelmä soveltuu tutkimukseen erinomaisesti, sillä sen avulla voidaan jäsentää ja tulkita lasten luonnollisissa leikkitalanteissa syntyvää aineistoa ilman valmiita oletuksia esimerkiksi leikkiympäristöjen eriarvoisuudesta tai leikkivälineiden määrästä. Aineistolähtöinen lähestymistapa mahdollistaa sen, että lasten oma toiminta, vuorovaikutus ja ympäristön käyttö nousevat esiin sellaisina kuin ne havainnointitilanteissa ilmenevät. Analyysin tavoitteena on muodostaa ymmärrys siitä, miten metsäympäristö ja sisäympäristö mahdollistavat erilaisia leikkisisältöjä ja leikitapoja sekä millä tavoin ne vaikuttavat lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen leikissä.

Molempien tutkijoiden havainnointilomakkeet sekä havainnoista tehdyt muistiinpanot luetaan useaan kertaan yhdessä, jotta muodostuu kokonaiskuva lasten toiminnasta eri ympäristöissä. Tämän jälkeen aineistosta tunnistetaan ja poimitaan tutkimuskysymyksen kannalta merkitykselliset havainnot, jotka kuvaavat leikin sisältöä, leikitapoja sekä lasten välistä vuorovaikutusta.

Leikkisisältöä kuvaavat asiat:

Leikin sisältöä tarkastellaan sen mukaan, millaisia teemoja, tarinoita ja toimintoja leikissä esiintyi. Huomiota kiinnitetään esimerkiksi mielikuvitus- ja roolileikkeihin, rakenteluun sekä siihen, millaisia materiaaleja tai välineitä lapset käyttävät leikin aikana.

Leikitapoja kuvaavat asiat:

Leikitapoja tarkastellaan sen perusteella, miten lapset toteuttavat leikkiä käytännössä.

Tarkastelun kohteena ovat esimerkiksi vapaa leikki, rinnakkaisleikki, yhteistoiminnallinen leikki sekä leikin kesto ja liikkuminen eri leikkipaikkojen välillä.

Lasten välistä vuorovaikutusta kuvaavat asiat:

Lasten välistä vuorovaikutusta tarkastellaan havainnoimalla lasten keskinäistä kommunikointia, yhteistyötä ja roolien jakautumista leikissä. Lisäksi huomioidaan avun tarjoaminen, yhteinen päätöksenteko sekä mahdolliset ristiriitatilanteet ja niiden ratkaiseminen.

Lopuksi sisällönanalyysin avulla muodostetaan kokonaiskuva siitä, miten leikki rakentuu metsä- ja sisäympäristöissä sekä millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä näiden ympäristöjen välillä ilmenee. Analyysin tuloksena syntyvät teemat kuvaavat sitä, millaisia mahdollisuuksia eri ympäristöt tarjoavat leikkisisällöille, leikitavoille ja lasten väliselle vuorovaikutukselle. Näin aineistolähtöinen sisällönanalyysi tuottaa tutkimuskysymyksiin perustuvan, systemaattisen ja perustellun tulkinnan lasten leikistä erilaisissa ympäristöissä.

4.4 Tutkimusetiikka

Tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä sekä tutkimuseettisiä ohjeita (TENK, 2023). Lapsia havainnoidaan heidän tavanomaisissa ympäristöissään ilman, että tutkijat puuttuvat merkittävästi leikin kulkuun. Ennen tutkimuksen aloittamista sekä huoltajilta että lapsilta on pyydetty suostumus osallistumiseen, ja kaikilla on ollut mahdollisuus kieltäytyä ilman perusteluja. Lapsille on kerrottu tutkimuksesta heidän ikätasoaan vastaavalla tavalla, ja heillä on ollut oikeus vetäytyä havainnoinnista myös kesken tilanteen.

Aineisto käsitellään luottamuksellisesti siten, ettei yksittäisiä lapsia tai päiväkotia voida tunnistaa. Nimiä, tarkkoja henkilötietoja tai päiväkodin tunnistetietoja ei käytetä.

Tutkimuksessa lasten nimet korvataan merkinnöillä “lapsi 1, lapsi 2, lapsi 3...jne.”. Aineistoa käsitellään ainoastaan tutkijoiden välisesti ja tutkimuksesta saadut kirjalliset havainnointitiedot säilytetään kaksoissuojauksen takana.

5 Tulokset

Tässä luvussa esitetään havainnointitutkimuksen tulokset. Tulokset kuvaavat lasten leikkisisältöä, leikitapoja ja vuorovaikutusta metsäympäristössä ja sisäympäristössä. Tulokset on jäsennelty alalukuihin tutkimuskysymyksen mukaisesti vertaillen näitä kahta ympäristöä.

5.1 Leikkisisältö

Metsäympäristössä lasten leikki painottui mielikuvitus- ja roolileikkeihin. Leikit sisälsivät usein tarinallisia elementtejä ja juonellisuutta, ja leikin tapahtumat muuttuivat ja kehittyivät havainnointijakson aikana. Lapset hyödynsivät ympäristöstä löytyviä materiaaleja, kuten oksia, puunrunkoja, kiviä ja kallioita, joille annettiin leikissä uusia merkityksiä. Ryhmällä oli käytössään myös pehmoleluja (”metsäkaverit” 12 kpl), joita osa lapsista liitti leikkeihin.

Joissakin tilanteissa leikki alkoi rakentelulla, jonka pohjalta mielikuvituksellinen leikki kehittyi. Rakennetut rakenteet saivat uusia merkityksiä ja niihin liitettiin tarinallisia elementtejä. Esimerkiksi yhdessä tilanteessa lapsi ehdotti litteän puupalan toimivan leikin laiturina:

”Voiko tämä olla laituria, koska niiden edessä on meri?”

Osassa leikeistä esiintyi myös taistelullisia tai jännitteisiä elementtejä. Eräässä tilanteessa lapsi käytti kaarnan palaa symbolisena esineenä osana mielikuvitusleikkiä, jossa esiintyi villipedon hahmo. Kaarnan palalle annettiin leikissä merkitys terävänä esineenä, jota käytettiin villipedon kukistamiseen. Lapsi kuvaili toimintaansa sanallisesti leikin edetessä, ja leikki eteni tarinallisesti kohti huipennusta.

”Isken puukon villipedon silmään, jotta se kuolee kunnolla.”

Metsäympäristössä esiintyi myös pitkäkestoisia tarinallisia leikkejä. Yhdessä tilanteessa lapset rakensivat suuren kiven päälle havuoksista rakennelman, joka sai leikissä erilaisia merkityksiä. Leikki alkoi pelkällä rakentamisella, lapset siirsivät suuria havuoksia kiven päälle majaksi ja leikki paikaksi. Tarinallisuus kehittyi vähitellen, mutta leikki alkoi rakenteluleikkinä. Leikki kehittyi kotkaleikiksi, jossa lapset esittivät poikasia rakentamassaan pesässä ja leikin tapahtumat etenivät munista kuoriutumiseen ja kotkaäidin pesään paluuseen. Leikin edetessä se sai myös muiden lasten mielenkiinnon ja leikkiin tai leikkialueelle liittyi

lisää ryhmän lapsia. Leikkiin liittyi myös aistillisia elementtejä, kun lapset kuuntelivat yhdessä kotkan ääntelyä aikuisen puhelimelta.

Metsäympäristö ei automaattisesti tarkoita pitkäkestoisia tarinallisia leikkejä. Tilanteessa kolme lasta leikki pehmoleluilla eli metsäkavereilla. Yksi lapsi otti tehtäväkseen lyödä keppinuijalla suden eli pehmolelun kuoliaaksi. Hänen leikkikaveriensa leikki keskittyi pehmolelujen hoivaamiseen. Pehmot saivat lämpimän suihkun, kun lunta ripoteltiin heidän päällensä ja kepit toimivat luina koirille. Lapset jättivät koirapehmot kerhoon ja lähtivät itse töihin. Leikin kesto oli alle kymmenen minuuttia ja loppui kuvitellun töihin lähdön jälkeen.

Sisäympäristössä leikkien sisältö painottui rakenteluleikkeihin. Erityisesti legojen rakentelu oli ryhmässä suosittua. Rakenteluleikeissä lapset keskittyivät omien rakennelmien tekemiseen, mutta toisinaan leikkeihin liitettiin myös mielikuvituksellisia elementtejä, kuten merirosvoteema, jolloin rakennelmille annettiin tarinallisia merkityksiä.

Sisäympäristössä lapset rakensivat yhteisen roolileikin, jossa erilaiset eläinfiguurit toimivat poliiseina ja rosvoina. Leikki käynnistyi yhden lapsen ohjeistuksella *“menkää etsimään pahiksia ja kertomaan minulle”*, mikä asetti leikille perusrakenteen ja loi hänelle eräänlaisen johtavan roolin. Leikki oli alusta alkaen hyvin äänekkästä ja päällekkäistä puhetta sisältävää, jossa lapset tuottivat samanaikaisesti omaa kerrontaansa. Leikkiin sisältyi neuvottelua ja sääntöjen sopimista. Juoni rakentui leikissä esimerkiksi vankilasta pakoihin ja takaa-ajotilanteisiin. Lapset hakivat toistuvasti leikin aloittaneelta lapselta lupaa uusille ideoille sekä roolien jaolle. Leikki laajeni sisältämään uusia elementtejä, kuten lääkäriaseman, murtumat ja hoitotoimenpiteet, jotka heijastivat lasten omia kokemuksia. Nämä tulivat esille lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa kesken leikin.

Sisäympäristössä leikin sisältö rakentui usein valmiiden lelujen ja välineiden ympärille, mikä ohjasi leikin teemoja ja toimintaa. Lapset käyttivät leikeissään pääasiassa sisäympäristössä tarjolla olevia materiaaleja, kuten legoja ja muita pienleluja, joiden avulla leikkeihin muodostui erilaisia rakenteita ja tilanteita. Mielikuvituksellisia elementtejä esiintyi, mutta ne liittyivät usein käytössä oleviin leikkivälineisiin ja niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Eri leikkiympäristöissä voidaan havaita useita yhtäläisyyksiä, vaikka ympäristöt ohjaavatkin leikkiä eri tavoin. Rakenteluun liittyviä leikkisisältöjä esiintyi sekä metsässä että sisäympäristössä. Metsässä rakentelu tapahtui luonnonmateriaaleista, kuten oksista ja havuista, kun taas sisällä rakentelussa käytettiin pääasiassa legoja ja muita leluja.

Molemmissa ympäristöissä rakentelun pohjalta saattoi kehittyä mielikuvituksellinen tai tarinallinen leikki. Sekä metsässä että sisäympäristössä leikki saattoi sisältää juonellisia elementtejä ja kehittyä leikin edetessä. Leikkiin saattoi tulla uusia ideoita, merkityksiä tai toimintoja, jotka muokkasivat leikin kulkua. Molemmissa ympäristöissä lasten leikkisisällöt vaihtelivat yksilöllisesti.

5.2 Leikitavat

Leikitapoja tarkasteltaessa havaittiin, että lapset toteuttivat leikkiä sekä yksin, rinnakkain että yhteistoiminnallisesti. Rinnakkaisleikissä lapset leikkivät samassa tilassa toistensa lähellä ilman varsinaista yhteistä leikin juonta, kun taas yhteistoiminnallisessa leikissä lapset toimivat yhdessä, jakavat rooleja ja rakentavat leikkiä yhteisesti. Molemmissa ympäristöissä leikki oli pääosin vapaata leikkiä, jossa lapset saivat itse valita leikin sisällön, leikkipaikan ja leikkikaverit.

Metsäympäristössä leikki oli usein liikkuvaa ja laajalle alueelle levittäytyvää. Lapset siirtyivät leikin aikana eri paikkojen välillä ja hyödynsivät ympäristön tarjoamaa tilaa monipuolisesti. Leikit saattoivat olla yhteistoiminnallisia, jolloin lapset rakensivat leikkiä yhdessä ja sopivat rooleista sekä leikin kulusta. Osa leikeistä oli pitkäkestoisia ja kehittyi vähitellen havainnointijakson aikana.

Sisäympäristössä leikki oli useammin paikallaan tapahtuvaa ja keskittyi tiettyyn leikkipaikkaan, kuten rakentelupisteeseen. Rakenteluleikki oli usein rinnakkaista, jossa lapset leikkivät samassa tilassa mutta keskittyivät pääasiassa omaan tekemisiinsä. Ajoittain rinnakkaisleikki muuttui hetkellisesti yhteistoiminnalliseksi, esimerkiksi silloin kun lapset keskustelivat leikkivälineistä tai liittivät toistensa ideoita osaksi leikkiä.

Rakenteluleikissä vuorovaikutus muiden lasten kanssa jäi vähäiseksi, vaikka rinnakkaisleikki muuttui ajoittain lyhyiksi yhteistoiminnallisiksi tilanteiksi. Esimerkiksi yhdessä tilanteessa neljä lasta leikki legoilla, ja yhden lapsen merirosvolaivaan liittyvä leikki yhdisti hetkellisesti lasten leikkejä:

Lapsi 3: *“Auttakaa, olen merirosvolaivani vankilassa!”*

Lapsi 4: *“Tarviitko sä ton ruokarobotin?”*

Lapsi 3 liitti idean omaan leikkiinsä: *“Mä voin tehdä siitä ruokarobotin mun alukseen.”*

Hetkellisen yhteistoiminnan jälkeen leikki eriytyi jälleen rinnakkaiseksi.

Leikkien pitkäkestoisuus vaihteli myös yksilöllisesti, kuten luvun 5.1 leikki esimerkeistä voi huomata. Osa lapsista keskittyi samaan leikkiin pitkään, kun taas osa vaihtoi leikkiä nopeammin ja siirtyi toiseen toimintaan. Esimerkeistä saa käsityksen myös, kuinka leikkipaikka vaihtuu sulavasti leikin aikana, varsinkin metsäympäristössä.

Leikitapojen näkökulmasta metsä- ja sisäympäristöissä voidaan havaita useita yhtäläisyyksiä. Molemmissa ympäristöissä leikki oli vapaata leikkiä, jossa lapset saivat itse valita leikin sisällön, leikkikaverit ja toimintatavan. Lapset päättivät itse, mihin leikkiin osallistuivat ja kuinka pitkään he leikkivät. Sekä metsässä että sisäympäristössä esiintyi sekä rinnakkaisleikkiä että yhteistoiminnallista leikkiä. Lapset saattoivat leikkiä samassa tilassa omissa leikeissään rinnakkain, mutta leikki saattoi myös muuttua yhteiseksi, kun lapset alkoivat keskustella leikin kulusta, jakaa ideoita tai osallistua samaan leikkiin. Molemmissa ympäristöissä leikkien kesto vaihteli yksilöllisesti. Sekä metsä- että sisäympäristössä leikit saattoivat muuttua ja kehittyä leikin edetessä. Lapset lisäsivät leikkiin uusia ideoita, rooleja tai toimintoja, mikä vaikutti leikin kulkuun. Yhteenvetona voidaan todeta, että vaikka leikkiympäristöt tarjoavat erilaisia materiaaleja ja tiloja, lasten tavat toteuttaa leikkiä olivat monilta osin samankaltaisia molemmissa ympäristöissä.

5.3 Vuorovaikutus

Metsäympäristössä leikit olivat useammin mielikuvitusleikkejä, ja vuorovaikutusta toisten vertaisten kanssa esiintyi runsaasti. Leikit toteutuivat usein yhteisinä leikkeinä, joissa lapset neuvottelivat leikin kulusta ja osallistuivat samaan toimintaan. Sisäympäristössä leikit keskittyivät useammin lelujen ympärille, ja erityisesti rakenteluleikkejä esiintyi paljon. Rakenteluleikeissä leikki oli usein rinnakkaista, jolloin vuorovaikutus jäi vähäisemmäksi ja lapset keskittyivät pääasiassa omaan rakennelmiinsa.

Metsäympäristössä lasten välinen vuorovaikutus ilmeni usein leikin juonen sanallisena kuvaamisena ja ohjaamisena. Lapset kertoivat toisilleen leikin tapahtumista, omasta toiminnastaan sekä antoivat ohjeita leikkikavereille. Vuorovaikutus oli paikoin dialogista ja sidoksissa roolileikkiin, jossa lapset rakensivat leikin tilannetta keskustelemalla roolihahmojensa kautta.

Ristiriitatilanteita esiintyi ryhmän leikeissä vain vähän. Metsäympäristön mielikuvitusleikeissä ristiriitatilanne syntyi esimerkiksi tilanteessa, jossa lapset eivät

halunneet yhtä ryhmän lasta mukaan leikkiin. Lopulta lapsi leikki samalla alueella, mutta toimi enemmän rinnakkaisleikkijänä.

Sisäympäristössä ristiriitatilanteet liittyivät usein leikkivälineisiin, kuten legoihin. Lapset pystyivät yleensä ratkaisemaan erimielisyydet keskenään keskustelemalla, mutta joissakin tilanteissa tarvittiin aikuisen tukea. Esimerkiksi yhdessä rakenteluleikissä lapsi rikkoi vahingossa toisen rakennelman, mikä johti lyhyeen ristiriitaan. Tilanne ratkesi aikuisen ohjauksella, minkä jälkeen leikki jatkui hetken ennen kuin lapset siirtyivät erillisiin leikkeihin.

Sisäympäristössä lasten välinen vuorovaikutus sisälsi myös toisten auttamista. Legoleikissä lapset rakensivat itselleen ”ruokarobotteja”. Lapsi 9 kertoi etsivänsä renkaita liittääkseen ne robottiinsa. Lapsi 10 ilmoitti nähneensä renkaita ja tarjosi niitä lapsi 9:lle, mutta ne osoittautuivat kooltaan sopimattomiksi, eikä lapsi 9 käyttänyt niitä. Tämän jälkeen lapsi 11 tarjosi omasta rakennelmastaan renkaita lapsi 9:lle. Annettuaan osat, lapsi kuitenkin totesi, että olisi tarvinnut renkaita itse, mutta halusin antaa ne kaverille.

Molemmissa ympäristöissä lapset keskustelivat keskenään leikin aikana, jakoivat ideoita ja reagoivat toistensa ehdotuksiin. Yhteistyötä esiintyi molemmissa ympäristöissä, vaikka sen muoto vaihteli leikkitalanteen mukaan. Lapset saattoivat tarjota toisilleen apua, antaa ehdotuksia tai liittää toisten lasten ideoita osaksi omaa leikkiään. Lisäksi leikeissä esiintyi yhteistä päätöksentekoa, jossa lapset keskustelivat siitä, miten leikki etenee tai mitä seuraavaksi tapahtuu. Myös ristiriitatilanteita esiintyi molemmissa ympäristöissä vain vähän. Mahdolliset erimielisyydet ratkaistiin usein lasten keskinäisellä keskustelulla tai aikuisen lyhyen ohjauksen avulla. Yhteenvetona voidaan todeta, että lasten välinen vuorovaikutus oli sekä metsässä että sisäympäristössä pääosin rakentavaa ja yhteistyöhön suuntautunutta, ja leikkitalanteet tarjosivat lapsille mahdollisuuksia harjoitella sosiaalisia taitoja ja yhteistoimintaa.

6 Pohdinta

Pohdinta on jaettu alalukuihin tutkimuskysymyksen mukaisesti. Tutkimuskysymyksenä oli *Miten metsäympäristö ja sisäympäristö mahdollistavat erilaisia leikkisisältöjä ja leikkitapoja sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta leikissä.*

6.1 Leikkisisältö

Metsäympäristössä lasten leikki keskittyi mielikuvitus- ja roolileikkeihin, joissa hyödynnettiin luonnonmateriaaleja, tilaa ja ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia. Lapset rakensivat juonellisia leikkejä, joissa esiintyi tarinallisia elementtejä ja uusia käännteitä. Sisäympäristössä leikit painottuivat rakenteluun ja välineiden käyttöön, kuten legoihin. Molemmissa ympäristöissä esiintyi sekä lyhyt- että pitkäkestoisia leikkejä, mikä kertoo yksilöllisten mieltymysten ja leikkityylien merkityksestä leikin keston ja muotoon.

Fröbelin (1887) mukaan leikki on lapsen keskeinen ja luonnollinen tapa oppia, jossa lapsi tutkii ympäristöään, kehittää luovuuttaan ja rakentaa ymmärrystä maailmasta. Leikki mahdollistaa myös sosiaalisten taitojen harjoittelun sekä lapsen sisäisten ajatusten ja kokemusten ilmaisemisen. Tässä tutkimuksessa metsäympäristö näyttäytyi erityisen otollisena tällaiselle leikille, sillä sen tarjoamat avoimet ja muuntuvat puitteet tukevat lapsen omaehtoista toimintaa. Luonnonmateriaalit, kuten oksat, kivet ja puunrungot, eivät ole valmiiksi määriteltyjä leikkivälineitä, vaan ne saavat merkityksensä lasten leikissä, mikä edistää symbolista ajattelua ja mielikuvituksen käyttöä. Näin metsäympäristö tukee Fröbelin ajatusta leikistä luovana ja kehityksellisesti merkityksellisenä toimintana, jossa lapsi toimii aktiivisena toimijana suhteessa ympäristöönsä.

Luonnon monimuotoisuus ja vaihtelevuus tarjoavat lapsille enemmän mahdollisuuksia liikkumiseen, tutkimiseen ja mielikuvitukselliseen leikkiin kuin perinteiset, rakennetut leikkiympäristöt ja se nousee esille myös aiemmassa tutkimuksessa. Tutkimusten mukaan leikki on aktiivisempaa ja monipuolisempaa ympäristöissä, joissa lapset voivat itse muokata leikkiään ja hyödyntää ympäristön tarjoamia materiaaleja (Fjørtoft, 2004). Tämä tukee myös tämän tutkimuksen havaintoja siitä, että metsäympäristössä leikki painottui mielikuvitus- ja roolileikkeihin sekä sisälsi enemmän juonellisuutta ja vuorovaikutusta kuin sisäympäristössä. Eri ympäristöt tarjoavat niin sanottuja affordansseja eli toimintamahdollisuuksia, jotka ohjaavat leikin sisältöä. Luonnon elementit tukevat monipuolista, tarinallista leikkiä, kun taas sisäympäristön rajattu tila ja välineet ohjaavat rakenteluun ja välinekeskeiseen leikkiin. Näin

ollen tämän tutkimuksen tulokset ovat linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa ja vahvistavat käsitystä siitä, että ympäristöllä on rooli lasten leikin laadun ja sisällön kannalta.

Tuloksissa nousi esiin myös lasten yksilölliset mieltymykset leikkiympäristöjen suhteen. Vaikka metsä tarjosi monipuolisia mahdollisuuksia mielikuvitus- ja roolileikkeihin, kaikki lapset eivät osallistuneet ulkona aktiivisesti leikkiin, vaan osa kuljeskeli ympäristössä tai tarkkaili muiden toimintaa. Samat lapset saattoivat kuitenkin sisäympäristössä osallistua mielellään esimerkiksi rakenteluleikkeihin. Tämä viittaa siihen, että erilaiset ympäristöt eivät tue kaikkien lasten leikkiä samalla tavalla, vaan lasten kiinnostuksen kohteet ja leikkimieltymykset vaikuttavat siihen, millaisessa ympäristössä he kokevat toiminnan mielekkääksi (Bilton, 2010). Tämä korostaa tarvetta tarjota lapsille monipuolisia materiaaleja ja mahdollisuuksia leikkiin eri ympäristöissä. Vaikka metsään liittyy luonnonmateriaaleja ja avoimia tiloja, myös sisäympäristössä voidaan tukea mielikuvitusta esimerkiksi välineitä ja rakennusmateriaaleja muuntelemalla.

6.2 Leikitavat

Tulosten perusteella leikitavat vaihtelivat ympäristön mukaan, mutta niissä oli myös merkittäviä yhtäläisyyksiä. Molemmissa ympäristöissä lapset toteuttivat leikkiä yksin, rinnakkain ja yhteistoiminnallisesti ja leikki oli pääosin vapaata. Tämä osoittaa, että lapset toimivat aktiivisina toimijoina, jotka tekevät itsenäisiä valintoja leikin sisällöstä, kestosta ja leikkikavereista.

Tulokset siitä, että metsäympäristössä leikki painottui useammin yhteistoiminnalliseen ja liikkuvaan leikkiin ovat linjassa Storlin ja Sandseterin (2019) havaintojen kanssa. Kyseisessä tutkimuksessa toiminnallista leikkiä esiintyi ulkona selvästi enemmän, kuin sisäympäristössä, kun taas rakentelu- ja symbolinen leikki olivat yleisempiä sisäympäristössä. Tämä vahvistaa tulosta, jonka mukaan ympäristö ohjaa leikin tapoja. Ulkona lapset hakeutuvat fyysiseen leikkiin, kun taas sisäympäristössä leikki rakentuu useammin välineiden ja rakentelun ympärille. Samaisessa Storlin ja Sandaeterin (2019) tutkimuksessa symbolisen leikin osuus oli ulkona hyvin vähäinen. Tämä haastaa tuloksia, sillä ulkona metsäympäristössä esiintyi runsaasti symbolista ja mielikuvituksellista leikkiä. Metsäympäristössä lapset rakensivat aktiivisesti mielikuvitus- ja roolileikkejä, joissa luonnonmateriaaleille annettiin uusia merkityksiä ja käyttötarkoituksia. Lapset hyödynsivät metsässä luonnonmateriaaleja esimerkiksi rakennusmateriaaleina ja leikki kehittyi tarinallisesti ja juonellisesti eteenpäin. Tämä viittaa siihen, että luonnonympäristö voi tukea symbolista leikkiä huomattavasti

enemmän kuin aiempi tutkimus on osoittanut. Tulokset ovat linjassa myös aiempien tutkimusten kanssa, joiden mukaan ympäristö vaikuttaa leikin luonteeseen ja vuorovaikutukseen: avoimet ja luonnonläheiset ympäristöt tukevat mielikuvituksellista, yhteistoiminnallista ja juonellista leikkiä, kun taas sisäympäristön lelut ja rajattu tila voivat ohjata leikkiä enemmän rinnakkaiseen ja materiaalikeskeiseen suuntaan (Drougge, 1997; Fjørtoft, 2004; Prins ym., 2022; Pyle, 2002; Tovey, 2007).

Leikkien keston vaihtelu molemmissa ympäristöissä korostaa lasten yksilöllisiä eroja leikkityyleissä ja kiinnostuksen kohteissa. Osa lapsista sitoutui pitkäkestoisiin leikkeihin, kun taas osa siirtyi nopeasti leikistä toiseen. Aiempi tutkimus osoittaa, että lapset tekevät aktiivisia ja tarkoituksenmukaisia valintoja leikeissään sekä säätelevät leikkiä arvioimalla leikin kiinnostavuutta (Siegel ym., 2021). Tämä heijastaa lapsen omaa tapaa jäsentää ja tutkia ympäristöään eikä leikin vaihtelu välttämättä ole satunnaista. Tämä tukee käsitystä siitä, että leikki ei ole vain ympäristön ohjaamaa, vaan siihen vaikuttavat myös lapsen omat mieltymykset ja toimintatavat. Leikkien keston ja muodon vaihtelua voidaan selittää myös leikkiympäristön ominaisuuksilla (Watts, 2022). Tämä aiempi tutkimus osoittaa, että erityisesti muunneltavat ja luontopohjaiset ympäristöt lisäävät lasten oma-aloitteista ja monimuotoista leikkiä sekä fyysistä aktiivisuutta verrattuna perinteisiin, rakenteellisesti rajattuihin ympäristöihin.

Yhtäläisyytenä voidaan todeta, että molemmissa ympäristöissä leikki oli muuntuvaa ja kehittyvää. Lapset lisäsivät leikkiin uusia ideoita, rooleja ja merkityksiä, mikä osoittaa leikin vaihtelevuutta. Näin ollen, vaikka ympäristöt ohjasivat leikin muotoa eri tavoin, lasten tavat toteuttaa leikkiä säilyivät monilta osin samankaltaisina.

6.3 Vuorovaikutus

Ryhmän dynamiikassa eli miten lasten keskinäinen yhteistyö, yhteinen leikki ja avunanto ilmenevät ryhmässä nousi esiin vahva yhteisöllisyys ja lasten halukkuus leikkiä yhdessä sekä halu auttaa toisiaan. Havainnointijakson aikana lasten leikki oli pääosin yhteistä ja ryhmälähtöistä. Lapset leikkivät useimmiten samassa leikissä ilman selkeitä ryhmäjakoja ja leikkiryhmät muotoutuivat joustavasti. Vuorovaikutus oli pääosin myönteistä, ja ristiriitatilanteita esiintyi vain satunnaisesti. Lapset reagoivat herkästi toisten lasten avuntarpeeseen ja tarjosivat apua oma-aloitteisesti. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että sukupuolesta riippumatta lapsi kehittää iän myötä kyvyn leikkiä muiden lasten kanssa ja sosiaalinen käyttäytyminen kasvaa, joka ilmenee sääntöjen noudattamisena, neuvottelemisena

ja yhteistyönä (Klarin, 2015). Tärkeä rooli näiden taitojen omaksumisessa on vuorovaikutus muiden lasten kanssa leikkiessä.

Leikki on keskeinen kehityksen väline, jossa lapsi harjoittelee sosiaalisia taitoja, tunteiden säätelyä ja merkitysten rakentamista (Koivula & Laakso, 2017). Erityisesti yhteisleikki tukee kielen kehitystä ja vuorovaikutustaitoja, sillä siinä lapset neuvottelevat, jakavat ideoita ja rakentavat yhteistä ymmärrystä. Erityisesti metsäympäristössä korostui yhteistoiminnallinen leikki, jossa lapset rakensivat leikkiä yhdessä, jakoivat rooleja ja ohjasivat toistensa toimintaa. Tämä tukee ajatusta siitä, että vuorovaikutus vertaisten kanssa on keskeinen osa sosiaalisten taitojen oppimista. Toisaalta tulokset tuovat esiin myös eroja leikkiympäristöjen välillä. Sisäympäristössä leikki oli useammin rinnakkaista, jolloin vuorovaikutus jäi vähäisemmäksi, mikä osittain haastaa ajatusta siitä, että kaikki leikki automaattisesti tukee yhtä vahvasti sosiaalisten taitojen kehittymistä. Tämä viittaa siihen, että ympäristöllä on merkittävä rooli siinä, millaisia vuorovaikutuksen ja oppimisen mahdollisuuksia leikki tarjoaa.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksemme vahvuutena voidaan pitää sitä, että aineisto on kerätty lasten luonnollisissa leikkiympäristöissä, mikä antaa realistisen kuvan lasten toiminnasta arjessa. Kahden erilaisen ympäristön (metsän ja sisäympäristön) rinnakkainen tarkastelu tuottaa monipuolista tietoa siitä, miten ympäristö muokkaa leikin sisältöjä, vuorovaikutusta ja lasten osallistumista. Havainnointilomakkeen systemaattinen rakenne sekä kahden tutkijan yhteinen havainnointi ja analyysi vahvistavat tulosten luotettavuutta ja vähentävät yksittäisen havainnoijan tulkintojen vaikutusta. Lisäksi aineistolähtöinen sisällönanalyysi mahdollistaa sen, että lasten oma toiminta ja valinnat nousevat esiin ilman valmiita oletuksia, mikä tekee tulkinnoista aidosti aineistoon perustuvia.

On tärkeää kuitenkin huomioida tutkimusympäristöjen tarjoamat leikkimahdollisuudet ja niiden vaikutus tuloksiin. Sisäympäristössä leikki painottui rakenteluun, mutta tämä voi osittain selittyä tilan ja tarjolla olevien välineiden luonteella. Mikäli tilassa olisi ollut enemmän pysyviä leikkiympäristöjä, kuten koti-, kauppa-, lääkäri- tai merirosvoleikkiin tarkoitettuja alueita, olisi sisäympäristö voinut ohjata lapsia enemmän yhteistoiminnallisiin ja vuorovaikutuksellisiin leikkeihin rakentelun sijaan. Näin ollen leikin muotoutumiseen vaikuttavat keskeisesti myös tilan pedagogiset ratkaisut, ei pelkästään ympäristön fyysinen sijainti sisällä tai ulkona.

Lisäksi on huomioitava, että tutkimuksessa tarkasteltiin ainoastaan lasten omaehtoista leikkiä. Mikäli aikuiset olisivat osallistuneet leikkiin aktiivisemmin, olisi vuorovaikutus voinut olla monipuolisempaa sekä sisä- että ulkoympäristössä. Aikuisen tuki voisi myös edistää kaikkien lasten osallistumista leikkiin, erityisesti metsäympäristössä, jossa osa lapsista jäi tarkkailijan rooliin. Ilman näiden tekijöiden huomioimista tulokset voivat antaa liian yksinkertaistetun ja suppean kuvan metsä- ja sisäympäristöjen eroista. Onkin tärkeää korostaa, että leikin sisältöön, muotoon ja vuorovaikutukseen vaikuttavat useat toisiinsa kietoutuvat tekijät, kuten ympäristön rakenteet, materiaalit, aikuisten rooli sekä lasten yksilölliset valinnat.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa on myös huomioitava useita aineistoon ja toteutukseen liittyviä rajoituksia. Havainnointiaineisto kattaa rajatun lapsiryhmän, minkä vuoksi tuloksia ei voida yleistää laajemmin kaikkiin lapsiin tai varhaiskasvatusympäristöihin. Lisäksi havainnointi oli kestoltaan lyhyt, sillä se toteutettiin vain kahtena eri päivänä kummassakin ympäristössä, mikä rajoittaa tulosten kattavuutta.

Havainnointiajankohdat erosivat toisistaan siten, että metsäympäristössä havainnointi toteutettiin aamupäivällä ja sisäympäristössä iltapäivällä. Tämä saattoi vaikuttaa lasten vireystilaan ja sitä kautta leikin sisältöön, keston ja vuorovaikutukseen. Myös sisäympäristön järjestelyt poikkesivat tavanomaisesta, sillä havainnointi toteutettiin suurimmaksi osaksi varhaiskasvatusyksikön liikuntasalissa ryhmätilojen sijaan. Toisella havainnointikerralla ryhmä oli lisäksi jaettu kahteen osaan, mikä saattoi vaikuttaa leikki-tilanteisiin ja vuorovaikutuksen määrään.

Luotettavuutta arvioitaessa on huomioitava myös aikuisen läsnäolon vaikutus.

Sisäympäristössä toisen kerran toteutetun havainnoinnin aikana ryhmä oli jaettu puoliksi ja tilanteessa oli mukana aikuinen, joka ohjasi osittain lasten leikkiä. Aikuinen esimerkiksi rajasi leikkialuetta sekä vaikutti leikin sisältöihin keskustelun kautta. Aikuisen ohjaaminen saattoi vaikuttaa leikin kulkuun ja siten myös siihen, millaisia leikkisisältöjä ja vuorovaikutuksen muotoja havainnoitiin. Näin ollen yhdellä havainnointi kerralla sisäympäristössä toteutettu leikki ei kaikilta osin vastannut täysin vapaata lasten keskinäistä leikkiä.

Lisäksi on huomioitava havainnoijan mahdollinen vaikutus tilanteeseen. Lasten käyttäytyminen saattoi muuttua havainnoinnin aikana, mikä voi vaikuttaa tulosten luotettavuuteen. Havainnointiin ja aineiston tulkintaan liittyy väistämättä tutkijan subjektiivisuutta, mikä voi vaikuttaa siihen, mitä tilanteista huomioidaan ja miten niitä

tulkitaan. Tulokset perustuvat yksittäisiin havainnointitilanteisiin, joten ne kuvaavat ensisijaisesti kyseisen ryhmän toimintaa tietyissä olosuhteissa.

Tutkimuksen eettisyydessä korostui erityisesti lasten asema haavoittuvana ryhmänä ja tutkijoiden velvollisuus toimia sensitiivisesti heidän arjessaan. Havainnointi toteutettiin niin, ettei se häirinnyt lasten leikkiä tai muuttanut heidän toimintaansa, ja tutkijat seurasivat tilanteita hienovaraisesti puuttumatta niihin, ellei lapsen turvallisuus sitä edellyttänyt. Lasten yksityisyys turvattiin välttämällä tunnistettavia kuvauksia ja rajaamalla aineiston käsittely vain tutkimusryhmään. Lisäksi tutkijat huolehtivat siitä, että lapset saivat olla mukana vain omasta halustaan ja että heidän kokemuksensa tutkimustilanteesta oli myönteinen ja turvallinen.

6.5 Tulosten hyödyntämismahdollisuudet

Tulokset viittaavat siihen, että ympäristöillä on vaikutusta lasten leikin sisältöön, leikitapoihin ja vuorovaikutukseen ja tämä tieto voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen käytännöissä. Metsäympäristön tarjoamat luonnonmateriaalit, monipuolinen tila ja avoimet alueet tukevat mielikuvitus-, rooli- ja tarinallista leikkiä sekä yhteistoiminnallista vuorovaikutusta. Sisäympäristön välineet ja rajatut tilat puolestaan mahdollistavat rakentelun, hienomotoristen taitojen harjoittelun ja rinnakkaisen leikin. Näitä havaintoja voidaan soveltaa suunnittelemalla tiloja ja materiaaleja niin, että lapset voivat valita itse leikin sisällön, osallistumisen tason ja leikin pitkäkestoisuuden.

Tuloksia voidaan hyödyntää pedagogisessa ohjauksessa siten, että aikuiset luovat mahdollistavan ympäristön, jossa lapset voivat harjoitella sekä itsenäistä että yhteistoiminnallista leikkiä. Metsäympäristöjä voidaan käyttää tukemaan luovaa mielikuvitusleikkiä ja sosiaalisten taitojen kehittymistä, kun taas sisäympäristöä voidaan hyödyntää erityisesti rakentelun ja ongelmanratkaisun harjoittelussa. Lisäksi tilojen ja materiaalien monipuolisuus mahdollistaa erilaisten leikkityylien, kuten lyhyt- ja pitkäkestoisten leikkien, toteutumisen yksilöllisten mieltymysten mukaan. Merkittävää on kohdella eri ympäristöjä tasavertaisina paikkoina, jotka täydentävät toisiaan ja yhdessä mahdollistavat lasten kokonaisvaltaisen kehityksen.

Jatkotutkimuksessa olisi hyödyllistä tarkastella laajemmilla aineistoilla, miten ympäristön affordanssit, ryhmädynamiikka ja lasten yksilölliset leikkityylit ovat yhteydessä leikin keston, vuorovaikutukseen ja kehityksellisiin tekijöihin.

Lähteet

- Asunta, P. (2018). Liikuntatieteellinen tiedekunta. Motorisen oppimisen vaikeuden tunnistaminen ja tukeminen kouluympäristössä. Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7571-5> (Luettu 23.2.2026)
- Bal, E. & Kaya, G. (2020). Investigation of Forest School Concept by Forest. School Teachers' Viewpoints. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 10(2), 167–180. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1256199.pdf>
- Bilton, H. (2010). *Outdoor learning in the early years*. (s. 89–98). Routledge.
- Bodrova, E. & Leong, D. J. (2015). Vygotskian and post-vygotskian views on children's play. *American Journal of Play*, 7(3), 371–388. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1070266.pdf>
- Dabaja, Z., & Uysal, S. Y. (2023). Forest School and its effect on the community: A brief review. *PRISM: Casting New Light on Learning, Theory and Practice*, 5(1), 113–118.
- Drougge, S. (2007). *Leikeistä ja seikkailusta luontosuhteeseen*. Joutseno: Grafimill, Suomen Latu ry.
- Fjørtoft, I. (2004). *Landscape as playscape: The effects of natural environments on children's play and motor development*. *Children, Youth and Environments*, 14(2), 21–44. https://www.researchgate.net/publication/252182057_Landscape_as_Playscape_The_Effects_of_Natural_Environments_on_Children's_Play_and_Motor_Development
- Fjørtoft, I., & Sageie, J. (2000). *The natural environment as a playground for children: Landscape description and analyses of a natural playscape*. Elsevier Science, 2-5. https://www.researchgate.net/publication/240433903_The_natural_environment_as_a_playground_for_children
- Fjørtoft, I. (2001). The Natural Environment as a Playground for Children: The Impact of Outdoor Play Activities in Pre-Primary School Children. *Early Childhood Education Journal*, Vol. 29, No. 2, 111–117. https://www.researchgate.net/publication/226238338_The_Natural_Environment_as_a_Playground_for_Children_The_Impact_of_Outdoor_Play_Activities_in_Pre-Primary_School_Children
- Fröbel, F. (1887). *The Education of Man*. New York: Dover Publications.
- Helenius, A., & Lummelahti, L. (2013). *Leikin käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hujala, E., & Turja, L. (2011). *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. WSOYpro.

- Jussila, V. & Myllyniemi, U. (2021). Luontopedagogiikasta ulkoilmapedagogiikkaan. Teoksessa: R., Fågel, V., Jussila & S., Sarkkinen. (toim.) *Ilo kasvaa ulkona – luontotoiminnan käsikirja*. (s. 18–19). Suomen Latu ry.
- Karhunkorva, R. (2016). ”Metsä on paras” – Näköaloja lasten metsäsuhteeseen. Teoksessa R. Paaskoski & H. Roiko-Jokela (toim.), *Vuosilusto 11 – Metsä tekee hyvää!* (s. 121–137). Punkaharju: Metsähistorian Seura ry. & Lusto – Suomen Metsämuseo.
- Klarin, M. (2015). Social interaction among children in play activities. *East African Journal of Education Studies*. <https://doi.org/10.18133/NYMEBPK.2015.01>
- Koivula, M. & Laakso, M-L. (2017). Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa Koivula, M., Siippainen A., & Eerola-Pennanen, P. *Valloittava varhaiskasvatus*. (s. 108–128). Vastapaino Oy.
- Korhonen, L. (2021). *Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Pulassa lapsen kanssa*. Terveyskirjasto, Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018#s3>
- Kurkela, K. (1996). Leikin todellisuus. Teoksessa Jantunen, T. & Rönneberg, Paula. *Anna lapsen leikkiä*. (s. 86–87). Gummerus Kirjapaino Oy.
- Laaksonen, V. (2010). Lasten vuorovaikutustaidot tutkimuksen kohteena. *Prologia. Puheviestinnän vuosikirja 2010*, 6 (1), 6–24. <https://journal.fi/prologi/article/view/95813/54212>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Opetushallitus (2025). *Oppimisympäristö varhaiskasvatuksessa*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisymparisto-varhaiskasvatuksessa>
- Parikka-Nihti, M. & Ek, T. (2024). Lähiluonto kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäjänä. Teoksessa Parikka-Nihti, M. & Ek, T. *Onni olla ulkona*. (s.26–28). Jyväskylä: Santalahti-kustannus.
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. (2014). Fyysinen ympäristö ja lapsuus. Teoksessa Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. *Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. (s. 67–80). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams, and imitation in childhood*. New York: Norton.

- Prins, J., Wilt, F., Veen, C., & Hovinga, D. (2022). *Nature play in early childhood education: A systematic review and meta ethnography of qualitative research. Environmental Psychology, Vol. 12, 2022* <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.995164>
- Pyle, R. (2002). Eden in a Vacant Lot: Special Places, Species and Kids in Community of Life. Teoksessa H. Kahn (Toim.), *Children and Nature: Psychological, Sociocultural and Evolutionary Investigations* (s. 305–327). Cambridge, MA: MIT Press.
- Raittila, R. (2013). Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa Karila, K & Lipponen, L. *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. (s. 47–51). Vastapaino Oy.
- Rutanen, N. (2009). Mitä on vapaa leikki? Teoksessa Alanen, L., & Karila, K. *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. (s. 211–213). Vastapaino Oy.
- Sandø, O. (2019). *The physical indoor environment in ecec settings: children's well-being and physical activity. Vol. 27, No. 4, 506–519*
- Siegel, M., Magid, R., Pelz, M., Tenenbaum, J., & Schulz, L. (2021). Children's exploratory play tracks the discriminability of hypotheses. *Nature Communications 12*, No. 3598. <https://doi.org/10.1038/s41467-021-23431-2>
- Storli, R. & Sandseter, E. (2018). Children's play, well-being and involvement: how childrenplay indoors and outdoors in Norwegian early childhood education and care institutions. *International journal of play 2019, Vol. 8, No. 1, 65–78* <https://doi.org/10.1080/21594937.2019.1580338>
- Stephenson, A. (2002). Opening up the outdoors: Exploring the relationship between the indoor and the outdoor environment of a center. *Early Childhood Education Research, 10*, 29–38. <https://www-tandfonline-com.ezproxy.utu.fi:2443/doi/epdf/10.1080/13502930285208821?needAccess=true>
- Sørensen, H. (2021). Children's Play and Social Relations in Nature and Kindergarten Playgrounds: Examples from Norway. *Springer Nature. Vol. 34*. https://doi.org/10.1007/978-3-030-72595-2_5
- Tovey, H. (2007). *Playing outdoors: Spaces and places, risk and challenge*. McGraw-Hill Education.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tutkimuseettinen Neuvottelukunta (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf (Viitattu 31.3.2026)

- Vehkalahti, R., & Urho T. (2013). Leikin merkitys ja lähtökohta. Teoksessa *Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen*. (s.19) Lasten keskus.
- Vehkalahti, R., & Urho T. (2013). Tilaa leikille! Teoksessa *Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen*. (s.60–68). Lasten keskus.
- Vähänen, L. (2004). *Leikki on totta*. Teoksessa Hintikka H., Helenius A., *Leikistä totta: Omaehtoisen leikin merkitys*. (s.34–56) Tammi.
- Watts, D. (2022). Manufactured vs nature: affecting children’s playtime engagement in a preschool playground. *International Journal of Play*, 11(3), 259-261.
<https://doi.org/10.1080/21594937.2022.2098581>

Liitteet

Liite 1. Havainnointilomake

1. Perustiedot

Päivämäärä:

Kellonaika ja havainnoinnin kesto:

Havainnoijat:

Ryhmän koko (montako lasta paikalla):

Lasten ikähaarukka:

Ympäristö:

- Sisäympäristö
- Metsäympäristö

2. Leikin yleiskuvaus

Leikin kesto:

- alle 5 min
- 5–10 min
- yli 10 min

Oliko leikki:

- Uusi leikki
- Jatkoa aiemmalle leikille

Leikin tyyppi (voi rastittaa useamman):

- Roolileikki
- Rakenteluleikki
- Fyysinen / liikunnallinen leikki
- Sääntöleikki
- Mielikuvitusleikki
- Tutkiva / kokeileva leikki
- Muu, mikä?

3. Leikkiin osallistuminen

Kuinka monta lasta leikkii yhdessä?

- Yksin
- 2–3 lasta
- 4 tai enemmän

Vaihtuivatko leikkijät havainnoinnin aikana?

Oliko leikki:

- Yhteistoiminnallista
- Rinnakkaista
- Yksilöllistä

Kuka teki aloitteet?

- Yksi lapsi
- Useampi lapsi
- Aikuinen

4. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot

Miten lapset kommunikoivat?

- Puhe
- Eleet / ilmeet
- Kehollinen ilmaisu

Ilmenikö:

- Neuvottelua
- Roolien jakamista
- Konflikteja
- Avun pyytämistä / antamista

Miten ristiriidat ratkesivat (jos ilmeni)?

5. Leikin sisältö ja mielikuvitus

Käyttivätkö lapset mielikuvitusta?

- Paljon
- Jonkin verran
- Vähän
- En osaa sanoa (ei näkynyt ulospäin)

Muuttuiko leikin juoni havainnoinnin aikana?

Syvenikö leikki havainnoinnin aikana?

- Kyllä
- Ei
- Vaihtui toiseen leikkiin

Hyödynnettiinkö ympäristöä leikissä? Miten?

(Sisällä: esineet, kalusteet, Metsässä: kepit, kivet, maasto, luonnonmateriaalit)

6. Leikin kehollisuus ja aktiivisuus

Liikkumisen määrä:

- Vähäistä
- Kohtalaista
- Runsasta

Leikin luonne:

- Rauhallinen
- Vaihteleva
- Hyvin aktiivinen

7. Aikuisten rooli

Oliko aikuinen läsnä?

- Ei
- Kyllä (ei osallistunut)
- Kyllä (puuttui leikkiin)

Vaikuttiko aikuinen leikin kulkuun?

8. Ympäristön vaikutus leikkiin (havainnoijan arvio)

Mahdollistiko ympäristö leikin laajenemisen?

Rajoittiko ympäristö leikkiä jollain tavalla?

Eroja verrattuna toiseen ympäristöön (metsä vs. sisäympäristö)?

9. Vapaa havainnointikenttä (*Kuvaile konkreettisia tilanteita, lasten puhetta ja toimintaa*)

10. Yhteenveto (täytetään havainnoinnin jälkeen)

Mitä eroja leikissä havaittiin eri ympäristöissä?

Mitä yhtäläisyyksiä havaittiin?

Millä tavoin ympäristö vaikutti leikin kulkuun?

11. Havainnoijan huomiot

Oma rooli tai läsnäolo

Poikkeuksellinen tilanne (sää, väsymys, päivärytmi)

Mahdollinen vaikutus havainnointiin